

Amadeus

PETER SHAFFER

slovensko ljudsko gledališče celje

ZA ŽIV IN ODPRT DIALOG

Na pragu nove sezone smo – gledališki delavci in zvesti gledalci – polni pričakovanj, ki jih bomo lahko uresničevali le v živem, strpnem in odprtem medsebojnem dialogu. Načrtovane uprizoritve bodo tak dialog izzivale, terjale in, verjamemo, tudi zaslužile, zato je naše pričakovanje kljub zavesti o napornem delu, ki ga bo treba vložiti, polno optimizma in ustvarjalnega zanosa. Nenehni želji po preseganju že doseženega pridružujemo tudi trdno odločenost, da brez prestanka iščemo tudi poti do novega občinstva ter hkrati do aktivnejšega, polnejšega in ustvarjalnejšega odnosa gledalca do posamezne gledališke predstave.

Naš cilj ni zgolj večanje statistične zasedenosti dvorane, ampak predvsem živo, aktivno, soustvarjalno sodelovanje gledalca v gledališkem dogodku, ki smo ga skupaj z zunanji sodelavci pripravili. Naš cilj ni všečnost za vsako ceno, ampak ustvarjalno izzivanje gledalčeve kritične opredelitve do temeljnega dramskega nasprotja in njegove razrešitve. Naš cilj ni bleščava odrske čarovnije, ampak ostrina avtorjeve ideje in njena estetska in spoznavna vrednost. In naš cilj tudi ni estetsko zadovoljevanje sladokuscev, temveč odrsko sporazumevanje z najširšim krogom gledalcev ter postopno poglobljanje njihove gledališke izkušnje.

V tako zamišljenem dialogu, ki naj se ne bi začel in zaključil zgolj z ogledom predstave, čutimo še mnogo neizkoriščenih možnosti za utrjevanje in poglobljanje medsebojnega odnosa med gledališčem in občinstvom. V vedno večjo pomoč in vedno trdnjšo oporo nam bodo morali biti organizatorji kulturnega življenja v delovnih organizacijah in mentorji kulturne vzgoje v šolah. Šele s skupnimi in v isti cilj naravnanimi naporji, z voljo in znanjem se bomo temu cilju hitreje približevali.

Slavko Pezdir

Peter Shaffer **AMADEUS**

Prevod: Branko Gradišnik

Režija: Dušan Mlakar

Dramaturgija: Goran Schmidt

Scenografija: Meta Hočevar

Kostumografija: Alenka Bartl

Lektorstvo: Nada Šumi

Glasbena oprema: Ilija Šurev

Antonio Salieri

Wolfgang Amadeus Mozart

Constanze Weber, njegova žena

Jožef II., avstrijski cesar

Grof Johann Kilian von Strack,

cesarski komornik

Grof Franz Orsini-Rosenberg,

ravnatelj Cesarske opere

Baron Gottfried van Swieten,

predstojnik Cesarske knjižnice

Venticella, prinašalca obvestil,

čenč in govoric

Majordom baronice Waldstätten

Kapelnik Bonno

Salierijev lakaj

Salierijeva kuharica

Teresa Salieri, Salierijeva žena

Katherina Cavalieri, Salierijeva učenka

Janez Bermež

Zvone Agrež

Anica Kumrova

Bogomir Veras

Pavle Jeršin

Jože Pristov

Bruno Baranović

Borut Alujevič

Igor Sancin

Drago Kastelic

Matjaž Arsenjuki

Drago Kastelic

Mija Mencejeva

Ljerka Belakova

Milada Kalezičeva

Igra se dogaja na Dunaju v novembru 1823, v retrospekciji pa v desetletju 1781–1791. En odmor.

Vodja predstave Sava Subotić – Šepetalka Ernestina Popović – Ton Stanko Jost – Razsvetljava in tehnično vodstvo Bogo Les – Frizerska dela Vera Pristov – Krojaška dela pod vodstvom Jožice Hrenove in Adija Založnika – Rekviziter Milan Orehov – Odrski mojster Vili Korošec.

Slovensko ljudsko gledališče Celje. Gledališki list, sezona 1982–1983, štev. 1. Predstavniki upravnik Slavko Pezdir. Urednik Janez Žmavc. Naklada 1000 izvodov. Tisk Tiskarna Tone Tomšič – RT R. J. E. N. K.

Premiera 24. septembra 1982

V gledališkem foyerju

Razstava: spomin na preteklo sezono v slikah in predstavitev celovite grafične podobe SLG Celje za sezono 1982–83.

INDIVIDUALNO – POLITIČNO – BOŽANSKO

Pri vsem spoštovanju avtonomije posameznega dramskega besedila se pred ustvarjalce vsake posamezne uprizoritve tega besedila vendarle postavi vprašanje specifičnega »branja«. V času, ko pri nas zaletava nespamet politikov in hkrati navideznih obiskovalcev gledališča ali iz strahu pred to javno tribuno z možnostjo demokratičnega pristopa (vstopnico je mogoče kupiti pri blagajni gledališča ne glede na barvo kože, spol, politično in religiozno prepričanje, ne glede na oporečno biografijo ali v tisku izraženo misel) ali iz grozljive nekulturnosti ali preprosto iz ignorance nasploh ali zato, da se vnaprej opraviči manjša sredstva za to dejavnost in se tako nujna posledica prikaže kot zaslužen vzrok ali pa še iz kakšnega drugega razloga propagira mentalna in materialna pavperizacija teatra – v takem času je »branje« AMADÉUSA, igre o mediokriteti in geniju, skozi trikotnik: umetnik (Mozart) – politik (Salieri) – božansko (glasba) že skoraj edina možnost, že stvar osebne mentalne higijene, hkrati pa nam avtor govori, da je že od nekdaj tako.

Mediokriteta ima, prav zato, ker je mediokriteta, oblast, ugled, vpliv. Genij nima ničesar razen svojega genija; še več: ima celo vrsto neprijetnih, neuglednih lastnosti. Mediokriteta je na svetu zato, da ima in da skrbi za več stvari: ima in skrbi jo oblast, ima in skrbi jo ugled, ima in skrbi jo družbeno-politični vpliv. Skoznj govorci vladajoča politika. Genij je na svetu samo zaradi ene stvari: da skozi svojo individualnost ustvarja ali, kot pravi Shaffer, da je »božja piščal«. To pa je seveda vedno in povsod huda predrznost. Mozart je po sebi, Salieri je po svetu okrog sebe. Zato Mozarta Salieri ne moti, pač pa Salierija moti Mozart. Mozart je kot glasbenik posrečeno izbran za nosilca suverena čutenja sveta, ki je zaradi svoje suverenosti, drugačnosti, genialnosti seveda a priori revolucionarno, ne da bi to genij sam izrecno hotel. Shaffer si je glasbo izbral za svojo metaforo svobode, ki jo genij ustvarja. Svoboda ni odsotnost represije, svoboda je prisotnost volje.

Splašena mediokriteta Salieri pa v individuumu Mozartu kmalu prepozna zgolj instrument, zgolj »božjo piščal«; nezadovoljen s tem, da bi uknil le posameznika, se loti ti-stega, kar je za vse, pa ne v vseh: zgrožen in moralno ogorčen nad to nedemokratičnostjo in neusmerjenostjo se loti igralca na piščal samega. Tu se začne tragikomični spopad Salierija z bogom, tu je tragikomični poskus politične ukinitve božanskega, umetnosti.

Kaj bo, kaj bo, če se genij ne ukroti??

Goran Schmidt

Peter Shaffer

Peter Shaffer

- 1926 rojen v Liverpoolu
- 1935 obiskuje šolo v Londonu
- 1944 univerza v Cambridgeu
- dela v rudniku
- po vojni nadaljuje študij
- 1950 bibliotekar v New Yorku
- 1952 urednik angleške založbe za muzikalije
- 1961-62 glasbeni kritik
- 1958 »Vaja za pet prstov« (Five Finger Exercises)
- Dve nagradi
- 1962 Enodejanki »Zasebno uho« in »Javno oko« (The Private Ear, The Public Eye), v Celju 1966
- »Kraljevski lov« (The Royal Hunt of the Sun)
- 1964 »Komedija v temi« (Black Comedy), pri nas v MGL
- 1965 »Equus«, pri nas v Drami Mb
- 1973 »Amadeus«

Leopold Mozart v pismu baronici von Waldstätten, 1782

Seveda, popolnoma pomirjen bi bil, če le ne bi bil odkril pri svojem sinu poglobitve napake, ta pa je, da je vse preveč malomaren in lenoben, preveč udoben, mogoče včasih preoščaben, ali kako bi temu rekli, da postane človek nedelaven. Ali pa je nepotrpežljiv, nagle jeze in neučakan. Nenehno se bijeta v njem ta nasprotna pola – vsega preveč ali vsega premalo, srednje poti pa ni. Če ne trpi pomanjkanja, pa je že zadovoljen, prepusti se udobju in nedelavnosti. Se le ko se spravi k delu, pa se spet najde, pa je spet srečen.

Iz Boisseréesovega dnevnika, 1815

Bitka z italijanskimi glasbeniki, posebej še s Salierijem, prvim dvornim kapelnikom, je bila Mozartu še posebej v veselje. Prav zato ni maral zapustiti Dunaja, čeprav bi bil v Angliji, Španiji etc. prav dobrodošel. Hotel si ga je pač pošteno privoščiti in mu do konca dni nagajati. Tako je vselej, ko je napisal kakšno novo delo, dejal: »To bo pa Salierija stalo precej denarja, bo spet moral svojo malho odvezati.« Menil je, da izziva njegovo nečimrnost. Salieri je obogatel, ko se je poročil s hčerko bogatega trgovca. Ko je bil v družbi s Paesielom, Martinijem, Salierijem in Haydnom se obrne Mozart k slednjemu, ki je bil njegov prijatelj: »Tebe izvzamem, vsi drugi kompozitisti pa so pravi osli!«

Rossini v pogovoru z Wagnerjem

... Salieri je bil tudi sicer v stalnih stikih z Mozartom. Po njegovi smrti so ga osumili in celo resno obdolžili, da je Mozarta iz poklicne nevoščljivosti odstranil s počasi delujočim strupom.

Wagner: »Se ko sem bil na Dunaju, so se te govorice širile.«

Rossini: »Nekega dne sem si privoščil Salierija in mu v šali dejal: »Je pa prava sreča za Beethovna, da je iz samoohranitvenega nagona odklonil, da bi vas vabil za svojo mizo, saj bi ga z lahkoto spravili na oni svet, tako kot ste naredili z Mozartom.« »Sem videti tak kot kakšen zastrupljavec?«, je odgovoril Salieri. »O, ne«, ga zavrnem, »videti ste prej kot kakšen pristen strahopetec,« kar je tudi v resnici bil. Navsezadnje pa se ta zlojed ubogi še malo ni zmenil za to, da so ga imeli za Mozartovega morilca ...

»Der heimliche Beobachter«, Dunaj, 13. XII. 1791

Žal je bil Mozart, tako kot vsi veliki duhovi, nalezljivo brezskrben do svojih domačih razmer. Vdova moža, ki so mu izkazovale mnoge kronane glave in vsa Evropa vso dolžno občudovanje, ki bi si lahko za svoja znamenita dela nagrabil pravcato bogastvo ... ta vdova je ihtela z nepreskrbljenimi otroki na slamnjaci in ječala pod bremenom nemajhnih dolgov; za uro iz zapuščine ji je oskrbnik posodil deset goldinarjev, da je lahko pokopala Mozarta.

Karoline Pichler, 1843

Ko sem nekoč sedla h klavirju, da bi zaigrala Non più andrai iz »Figara«, pristopi Mozart, ki je bil ravno takrat pri nas, obstane za mojim hrbtom, in moralno mu je biti prav všeč, ker je začel brundati melodijo in udarjati takt po mojih ramenih. Nenadoma pa vzame stol in sede zraven, mi veli igrati basovsko spremljavo, ob njej pa sam tako lepo improvizirati in variirati skladbo, da je vsem dihal zastal ob poslušanju nemškega Orfeja. Kar naenkrat pa mu je postala stvar zoprna, plane kvišku in začne v svojem norčevskem razpoloženju, tako kot že večkrat, skakati čez mizo in stole, mijavkati in se prekopicavati kot kakšen razposajen otrok ...

Anselm Hüttenbrenner o svojem učitelju Salieriju

Nekega dne sem zaprosil Salierija, da bi mi pokazal hišo, kjer je umrl Mozart, nakar me je peljal v Rauhensteingasse in me napotil do hiše. Salieri ga je obiskal še dan pred smrtjo. Bil je eden redkih, ki so ga spremljali na poslednji poti.

Salieri o Mozartu (Zapisal J. F. Rochlitz, 1828)

Med Mozartovimi deli je imel najrajši kvartete, od oper pa Figara. »Kaj pa koncerti?« Priznal mi je, da – kar se bogastva izjemnih misli, tako umetniške kot duhovne izvedbe tiče – segajo v sam vrh njegovega ustvarjanja; vendar tudi ti koncerti, je menil, zlasti poslednji, sežejo v svoji sijajni obdelavi preko zmogljivosti virtuozna na tonsko revnem klavirju. »Kaj pa rekvijem – ?« »Ah«, mi je odgovoril svečano, »ta se ne drži nobenih pravil. Tu je Mozart, po nerednem življenju, pred bližajočo se smrtjo, pretresen dojel duha večnosti, svetost duha.«